Zbirka odločb sodne prakse

SKLEPNI PREDLOGI GENERALNEGA PRAVOBRANILCA
YVESA BOTA,
predstavljeni 14. marca 2019[1]

Zadeva C-38/18

Massimo Gambino,
Shpetim Hyka
proti
Procura della Repubblica presso il Tribunale di Bari,
Ernesto Lappostato,
Banca Carige SpA – Cassa di Risparmio di Genova e Imperia

(Predlog za sprejetje predhodne odločbe, ki ga je vložilo Tribunale di Bari (sodišče v Bariju, Italija))

„Predhodno odločanje – Pravosodno sodelovanje v kazenskih zadevah – Direktiva 2012/29/EU – Zaščita žrtev kaznivih dejanj – Člen 16 – Pravica, da se v razumnem roku pridobi odločitev o odškodnini – Člen 18 – Zaščitni ukrepi med zaslišanjem – Sprememba sestave sodišča, pred katero je bila žrtev zaslišana kot priča – Nacionalna zakonodaja, ki obdolžencu dovoljuje, da nasprotuje branju zapisnika o zaslišanju in zahteva ponovitev zaslišanja pred novo sestavo sodišča – Združljivost – Listina Evropske unije o temeljnih pravicah – Člena 47 in 48 – Konvencija o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin – Člen 6(1) in (3)(d) – Podrobna pravila o uporabi pravice do poštenega sojenja v primeru spremembe sestave sodišča – Načeli ustnosti in nezamenljivosti sodnika – Načelo neposrednosti“

I. Uvod

1. Ali v okviru akuzatornega kazenskega postopka Direktiva 2012/29/EU[2] nasprotuje nacionalni zakonodaji, ki v primeru spremembe sestave sodišča, pred katero je bila žrtev zaslišana, določa postopkovno ureditev, v skladu s katero lahko obdolženec nasprotuje branju zapisnikov o zaslišanju te žrtve, s čimer zahteva ponovitev njenega zaslišanja pred novo sestavo sodišča?

2. To je v bistvu predmet vprašanja za predhodno odločanje, ki ga je predložilo Tribunale di Bari (sodišče v Bariju, Italija).

3. To vprašanje je nastalo v okviru kazenskega postopka proti Massimu Gambinu in Shpetimu Hyki zaradi kaznivih dejanj goljufije in pranja denarja, katerih žrtev je bila kot obremenilna priča zaslišana na javni obravnavi pred predložitvenim sodiščem. Ker je bil po tej obravnavi eden od treh sodnikov iz sestave na prvi stopnji zamenjan, se je obramba oprla na upoštevne določbe codice di procedura penale (zakonik o kazenskem postopku), da bi nasprotovala branju zapisnika o tem zaslišanju pred novo sestavo sodišča, s čimer je zahtevala ponovitev tega zaslišanja.

1 Jezik izvirnika: francoščina.

2 Direktiva Evropskega parlamenta in Sveta z dne 25. oktobra 2012 o določitvi minimalnih standardov na področju pravic, podpore in zaščite žrtev kaznivih dejanj ter o nadomestitvi Okvirnega sklepa Sveta 2001/220/PNZ (UL 2012, L 315, str. 57).

4. Sodišču ni prvič postavljeno vprašanje o združljivosti določb tega zakonika o kazenskem postopku z zaščitnimi ukrepi, do katerih so žrtve upravičene v skladu s pravom Unije. Sodišče je bilo v zadevah, v katerih sta bili izdani sodbi z dne 16. junija 2005, Pupino,[3] in z dne 21. decembra 2011, X,[4] pozvano k razlagi določb Okvirnega sklepa 2001/220 v okviru postopka vnaprejšnjega izvajanja dokazov, ki je v italijanskem kazenskopravnem sistemu določen v korist najranljivejših žrtev.

5. V okviru te zadeve je Sodišču postavljeno vprašanje o obsegu zaščitnih ukrepov iz Direktive 2012/29, ki je nadomestila Okvirni sklep 2001/220, kadar je v skladu z zadevno nacionalno zakonodajo obdolžencu dovoljeno, da v primeru spremembe, ki vpliva na sestavo sodišča, nasprotuje uporabi zapisnikov o zaslišanjih žrtve.

6. Sodišče bo moralo zlasti ugotoviti obseg teh ukrepov, določenih v poglavju 4 navedene direktive, ob upoštevanju temeljnih pravic obdolženca na podlagi členov 47 in 48 Listine Evropske unije o temeljnih pravicah[5] ter člena 6(1) in (3)(d) Konvencije o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin[6].

7. Čeprav morajo države članice v skladu z navedeno direktivo žrtvam kaznivih dejanj zagotoviti visoko raven zaščite s sprejetjem ustreznih ukrepov v zvezi z njihovim zaslišanjem med sodnim postopkom, bom v teh sklepnih predlogih dokazal, da zakonodajalec Unije, razen kadar je žrtev otrok, ni nameraval omejiti števila zaslišanj žrtve na javni obravnavi.

8. Pojasnil bom, da mora biti v pravnem sistemu, kot je obravnavan v postopku v glavni stvari, zaradi spoštovanja pravice do poštenega sojenja in spoštovanja pravice do obrambe sodnik, ki odloči o krivdi obdolženca, sodnik, pred katerim je načeloma potekalo zaslišanje priče, zlasti kadar gre za ključno pričo, katere pričanje je lahko odločilno za ugotovitev nedolžnosti ali krivde obdolženca. To izhaja iz načel ustnosti in nezamenljivosti sodnika, ki se razume kot načelo neposrednega in takojšnjega poznavanja zadeve, ter iz sodne prakse Evropskega sodišča za človekove pravice. Kadar je zaslišanje priče odločilno za ugotovitev krivde ali nedolžnosti obdolženca, je v tem okviru ob spremembi sestave zadevnega sodišča po zaslišanju te priče načeloma potrebno njeno novo zaslišanje.

9. V teh okoliščinah Sodišču predlagam, naj odloči, da razen ukrepov, določenih v korist žrtev, ki so otroci, nobena od določb Direktive 2012/29 ne nasprotuje nacionalni zakonodaji, kot je obravnavana v postopku glavni stvari, ki obdolžencu dovoljuje, da nasprotuje branju zapisnikov o zaslišanju žrtve ter tako zahteva ponovitev zaslišanja pred novo sestavo sodišča.

10. Nasprotno, pokazal bom, da morajo pristojni nacionalni organi, če obdolženec zahteva novo zaslišanje žrtve, v skladu z zahtevami Direktive 2012/29 opraviti individualno oceno, da bi ugotovili posebne potrebe te žrtve in po potrebi obseg, v katerem bi lahko bila ta upravičena do posebnih zaščitnih ukrepov iz členov 23 in 24 navedene direktive. V tem okviru menim, da morajo nacionalna sodišča zagotoviti, da navedeni ukrepi ne posegajo v poštenost sojenja v smislu člena 47, drugi odstavek, Listine niti v pravico do obrambe v smislu člena 48(2) Listine.

11. Nazadnje, pojasnil bom, da Direktiva 2012/29 ne nasprotuje temu, da država članica sprejme strožje zaščitne ukrepe v zvezi z zaslišanjem žrtev med kazenskim postopkom, vendar le če se s temi ukrepi ne krši procesne pravice obdolženca.

3 C-105/03, EU:C:2005:386.

4 C-507/10, EU:C:2011:873. V navedeni sodbi je bilo Sodišču postavljeno vprašanje, ali so določbe zakonika o kazenskem postopku v zvezi s postopkom vnaprejšnjega izvajanja dokazov ali postopkom „incidente probatorio“ v skladu s členi 2, 3 in 8 Okvirnega sklepa Sveta 2001/220/PNZ z dne 15. marca 2001 o položaju žrtev v kazenskem postopku (UL, posebna izdaja v slovenščini, poglavje 19, zvezek 4, str. 72).

5 V nadaljevanju: Listina.

6 Podpisane 4. novembra 1950 v Rimu, v nadaljevanju: EKČP.

II. Pravni okvir

A. EKČP

12. Člen 6(1) in (3)(d) EKČP, naslovljen „Pravica do poštenega sojenja“, določa:

„1. Vsakdo ima pravico, da […] o kakršnikoli kazenskih obtožbah zoper njega pravično in […] v razumnem roku odloča […] sodišče.

[…]

3. Kdor je obdolžen kaznivega dejanja, ima naslednje minimalne pravice:

[…]

(d) da zaslišuje oziroma zahteva zaslišanje obremenilnih prič in da doseže navzočnost in zaslišanje razbremenilnih prič ob enakih pogojih, kot veljajo za obremenilne priče“.

B. Pravo Unije

1. Listina

13. Člen 47, drugi odstavek, Listine določa, da „ima [vsakdo] pravico, da o njegovi zadevi pravično, javno in v razumnem roku odloča neodvisno, nepristransko in z zakonom predhodno ustanovljeno sodišče“.

14. Člen 48(2) Listine določa, da je „[v]sakemu obdolžencu […] zagotovljena pravica do obrambe“.

2. Direktiva 2012/29

15. Namen Direktive 2012/29 je pregledati in dopolniti načela iz Okvirnega sklepa 2001/220 ter okrepiti raven zaščite žrtev, zlasti v okviru kazenskih postopkov.[7]

16. Namen navedene direktive je zagotoviti, da se žrtvam kaznivih dejanj zagotovijo ustrezne informacije, podpora in zaščita ter sodelovanje v kazenskem postopku.[8]

17. V uvodnih izjavah 11, 12, 20, 53, 55, 58 in 66 navedene direktive je navedeno:

„(11) Ta direktiva določa minimalne standarde.

(12) Pravice, ki so določene v tej direktivi, ne posegajo v pravice storilca. […]

[…]

(20) Vloga žrtev v sistemu kazenskega pravosodja in tega, ali lahko dejavno sodelujejo v kazenskem postopku, se razlikuje v državah članicah, odvisno od nacionalnega sistema, določa pa jo eno ali več od naslednjih meril: […] ali mora žrtev na podlagi pravne zahteve dejavno sodelovati

7 Glej uvodno izjavo 4 navedene direktive.

8 Glej člen 1(1), prvi pododstavek, Direktive 2012/29.

v kazenskem postopku, na primer kot priča, ali pa je pozvana k dejavnemu sodelovanju […]. Države članice bi morale opredeliti, katera od navedenih meril se uporabijo pri določitvi obsega pravic iz te direktive, če se v zadevnem sistemu kazenskega pravosodja omenja vloga žrtve.

[…]

(53) Nevarnost ponovne in sekundarne viktimizacije, ustrahovanja in maščevanja s strani storilca ali zaradi sodelovanja v kazenskem postopku bi bilo treba omejiti z usklajenim izvajanjem postopka, v katerem so žrtve obravnavane spoštljivo in ki jim omogoča, da vzpostavijo zaupanje v organe. Stik s pristojnimi organi bi moral biti čim bolj olajšan, pri čemer se omeji število nepotrebnih stikov, ki jih ima žrtev z njimi, na primer z videoposnetki zaslišanj in možnostjo, da se slednje uporabi v postopku pred sodiščem. […]

[…]

(55) Nekatere žrtve so še prav posebej ogrožene zaradi sekundarne in ponovne viktimizacije, ustrahovanja in maščevanja s strani storilca med trajanjem kazenskega postopka. Mogoče je, da takšno tveganje izhaja iz osebnih značilnosti žrtve ali vrste, narave ali okoliščin kaznivega dejanja. Takšno tveganje se lahko učinkovito ugotovi le z individualno presojo, opravljeno ob prvi priložnosti. Takšno presojo bi bilo treba izvesti za vse žrtve in ugotoviti, ali jim grozi sekundarna in ponovna viktimizacija, ustrahovanje in maščevanje in katere posebne zaščitne ukrepe potrebujejo.

[…]

(58) Žrtvam, za katere je bilo ugotovljeno, da so ranljive v zvezi s sekundarno in ponovno viktimizacijo, ustrahovanjem in maščevanjem, bi bilo treba ponuditi ustrezne ukrepe za njihovo zaščito med kazenskim postopkom. Kakšni točno naj bodo ti ukrepi, bi bilo treba določiti z individualno presojo in pri tem upoštevati želje žrtve. Obseg kakršnega koli takšnega ukrepa bi bilo treba določiti brez poseganja v pravice do obrambe in v skladu s pravili sodne diskrecije. Skrbi žrtev in njihove bojazni v zvezi s postopkom bi morali biti ključni dejavnik pri določanju, ali potrebujejo kakršne koli posebne ukrepe.

[…]

(66) Ta direktiva spoštuje temeljne pravice in upošteva načela, priznana v [Listini]. Zlasti si prizadeva za spodbujanje […] pravice do poštenega sojenja.“

18. Poglavje 3 Direktive 2012/29 se nanaša na „[s]odelovanje [žrtve] v kazenskem postopku“. Člen 16(1) navedene direktive določa:

„Države članice zagotovijo, da so žrtve med kazenskim postopkom upravičene v razumnem roku pridobiti odločitev o odškodnini, katere plačilo se naloži storilcu, razen če nacionalno pravo določa, da se takšna odločitev sprejme v drugem pravnem postopku.“

19. Poglavje 4 navedene direktive, ki se nanaša na „[z]aščit[o] žrtev in priznavanje žrtev s posebnimi potrebami po zaščiti“, vsebuje člene od 18 do 24.

20. Člen 18 navedene direktive, naslovljen „Pravica do zaščite“, določa:

„Države članice brez poseganja v pravice do obrambe zagotovijo, da so na voljo ukrepi za zaščito žrtev in njihovih družinskih članov pred sekundarno in ponovno viktimizacijo, pred ustrahovanjem in pred maščevanjem, vključno pred tveganjem povzročitve čustvene ali psihološke škode, ter za varovanje dostojanstva žrtev med zasliševanjem in pričanjem. Po potrebi tak ukrep vključuje tudi postopke, vzpostavljene z nacionalnim pravom, za fizično zaščito žrtev in njihovih družinskih članov.“

21. Členi od 19 do 21 Direktive 2012/29 se nanašajo na splošne zaščitne ukrepe, do katerih so žrtve upravičene med svojim zaslišanjem ali pričanjem.

22. Člen 20 navedene direktive, ki ga izrecno navaja predložitveno sodišče in je naslovljen „Pravica do zaščite žrtev med kazenskimi preiskavami“, določa:

„Države članice brez poseganja v pravice do obrambe in v skladu s pravili sodne diskrecije med kazenskimi preiskavami zagotovijo, da:

[…]

(b) je število zaslišanj žrtev čim manjše in da se opravijo le, če so nujno potrebna za namene kazenske preiskave;

[…]“

23. Člen 22 navedene direktive se nanaša na nujno individualno oceno žrtev, da se ugotovijo njihove posebne potrebe po zaščiti.

24. Člena 23 in 24 Direktive 2012/29 pa se nanašata na posebne zaščitne ukrepe, do katerih so upravičene najbolj ranljive žrtve.

C. Italijansko pravo

25. Člen 111 Costituzione (italijanska ustava) se nanaša na jamstva v kazenskem postopku, v njem pa so poleg drugih vprašanj poudarjeni pomembnost načela kontradiktornosti in ustnost italijanskega kazenskega postopka ter izjeme pri postopkih v zvezi s pridobivanjem dokazov. Določa:[9]

„Sodna pristojnost se izvaja po pravičnem postopku, ki ga ureja zakon.

Vsak postopek poteka ob upoštevanju načela kontradiktornosti, pod enakimi pogoji za stranke ter pred objektivnim in nepristranskim sodiščem. Zanj je z zakonom zagotovljen razumni rok.

V kazenskem postopku zakon zagotavlja, da ima oseba, obdolžena kaznivega dejanja, […] možnost na sodišču zaslišati osebe, ki dajo obremenilne izjave, ali zahtevati njihovo zaslišanje […]

Kazenski postopek temelji na načelu kontradiktornosti pri pridobivanju dokazov. […]

Zakon ureja primere, v katerih se dokazi ne pridobivajo ob spoštovanju načela kontradiktornosti, ker se s tem strinja obdolženec ali ker je to preverjeno objektivno nemogoče ali zaradi dokazanega nezakonitega ravnanja.

9 Prevod po francoskem prevodu, ki ga je objavil generalni sekretariat predsedstva Italijanske republike na spletnem naslovu: https://www.quirinale.it/allegati_statici/costituzione/costituzione_francese.pdf.

[…]“

26. Člen 511 zakonika o kazenskem postopku, naslovljen „Dovoljeno branje“, v odstavkih 1 in 2 določa:

„1. Sodišče – po potrebi po uradni dolžnosti – odloči, da se za razpravo v celoti ali delno preberejo listine iz spisa.

2. Branje zapisnikov izjav se odredi šele po zaslišanju osebe, ki jih je podala, razen če ni zaslišanja.“

27. Člen 525 zakonika o kazenskem postopku, naslovljen „Neposrednost odločitve“, v odstavkih 1 in 2 določa:

„1. Sodba se izreče neposredno po koncu razprave.

2. Pri odločanju sodelujejo isti sodniki, kot so bili prisotni na razpravi, sicer je postopek ničen. […]“

III. Dejansko stanje v sporu o glavni stvari in vprašanje za predhodno odločanje

28. Proti M. Gambinu in S. Hyki na Tribunale di Bari (sodišče v Bariju), ki odloča na prvi stopnji, poteka kazenski postopek zaradi pranja denarja in goljufije. Ena od žrtev uveljavlja premoženjskopravni zahtevek in predlaga, naj se ji izplača odškodnina za škodo, ki jo je utrpela zaradi goljufije M. Gambina.

29. Žrtvi teh kaznivih dejanj sta bili zaslišani kot priči na obravnavi 14. aprila 2015.

30. Ker je bil po spremembi sestave sodišča eden od treh sodnikov zamenjan, je M. Gambino kot tožena stranka na obravnavi 21. februarja 2017 na podlagi členov 511 in 525 zakonika o kazenskem postopku predlagal novo zaslišanje žrtev. Iz predložitvene odločbe izhaja, da navedena stranka ni pojasnila, zakaj naj bi bilo nujno opraviti novo zaslišanje teh žrtev.

31. Kot poudarja predložitveno sodišče, italijanska zakonodaja v primeru spremembe sestave sodišča namreč določa ponovitev razprav, kar pomeni ponovitev postopka in s tem novo zaslišanje prič.[10] Če sodišče dopusti dokaz s pričanjem, torej ni mogoče, da se prebere zapisnik o že opravljenih pričanjih, razen če se s tem strinjajo vse stranke v postopku.

32. Corte suprema di cassazione (kasacijsko sodišče, Italija) je tako razsodilo, da „[č]e se ponovi obravnava zaradi zamenjave sodnika posameznika ali spremembe sestave sodnega senata, pričanja, ki je bilo opravljeno pred prvim sodnikom, ni mogoče uporabiti pri odločanju samo z branjem brez ponovnega zaslišanja priče, če se to še vedno lahko izvede in ga zahteva ena od strank“.[11]

33. Obramba je ponovila svoj predlog za ponovno zaslišanje žrtev na obravnavi 10. oktobra 2017, med katero je Pubblico Ministero (državno tožilstvo, Italija) predlagalo vložitev predloga za sprejetje predhodne odločbe. Eden od dokazov, ki jih državno tožilstvo zahteva za ugotovitev krivde obdolžencev, je namreč pričanje žrtev goljufije in uporabnost tega pričanja.

34. Predložitveno sodišče ima glede združljivosti določb člena 511(2) in člena 525(2) zakonika o kazenskem postopku z Direktivo 2012/29 enake pomisleke kot državno tožilstvo.

10 Predložitveno sodišče se sklicuje na člene od 492 do 495 zakonika o kazenskem postopku.

11 Sodba št. 2 Corte suprema di cassazione (kasacijsko sodišče), občna seja kazenskih senatov, z dne 15. januarja 1999.

35. Medtem ko naj bi se z navedeno direktivo zahtevalo, da se žrtvam kaznivih dejanj zagotovi ustrezna zaščita med kazenskim postopkom, naj bi se z zadevnimi italijanskimi določbami s tem, da je obrambi dovoljeno, da nasprotuje uporabi zapisnika o izjavah in tako zahteva ponovitev zaslišanj, ne samo povzročilo dodatno psihično trpljenje žrtev, kar je v nasprotju s ciljem Direktive 2012/29, temveč naj bi se obdolžencem tudi omogočilo, da pravico do poštenega sojenja izrabijo za podaljšanje postopka, s čimer se tako izniči pravica do povrnitve škode v razumnem roku. Po mnenju predložitvenega sodišča bi bila ponovitev zaslišanj zato v nasprotju z načeli, ki jih je Sodišče navedlo v sodbi z dne 16. junija 2005, Pupino.[12]

36. Predložitveno sodišče meni, da od trenutka, ko so bila zaslišanja žrtev opravljena javno ob spoštovanju načela kontradiktornosti in pred nepristranskim sodiščem, branje zapisnikov o teh zaslišanjih ne bi nikakor poseglo v pravico obdolžencev do poštenega sojenja. Poudarja, da bi bilo treba vsekakor uporabiti načelo sorazmernosti ter tako pretehtati med potrebo po spoštovanju dostojanstva žrtve v skladu z Direktivo 2012/29 in potrebo po spoštovanju pravice do poštenega sojenja iz člena 47 Listine in člena 6 EKČP.

37. V teh okoliščinah je Tribunale di Bari (sodišče v Bariju) prekinilo odločanje in Sodišču v predhodno odločanje predložilo to vprašanje:

„Ali je treba člene 16, 18 in 20(b) Direktive 2012/29/EU razlagati tako, da nasprotujejo temu, da bi morala biti žrtev ponovno zaslišana pred sodiščem v spremenjeni sestavi, če ena od strank v postopku v skladu s členoma 511(2) in 525(2) zakonika o kazenskem postopku (kot se ustaljeno razlagata v zadevni sodni praksi) zavrne soglasje k branju zapisnikov izjav, ki jih je ista žrtev ob upoštevanju kontradiktornosti že podala v istem postopku pred sodiščem v drugačni sestavi?“

IV. Uvodne ugotovitve

38. Za preučitev vprašanja za predhodno odločanje je treba oblikovati nekaj uvodnih ugotovitev.

39. Na prvem mestu, iz predložitvene odločbe je jasno razvidno, da je v okviru zadeve v glavni stvari žrtev pozvana k sodelovanju v kazenskem postopku zoper M. Gambina in S. Hyko kot obremenilna priča. Vendar Tribunale di Bari (sodišče v Bariju) ne navaja, ali je izjava te priče odločilna za ugotovitev krivde ali nedolžnosti obdolžencev. Prav tako ne pojasnjuje, ali je ta priča posebej ranljiva. Mogoče pa je izključiti, da je žrtev zadevne goljufije otrok.

40. Na drugem mestu, poudariti je treba, da zadevni kazenski postopek poteka na sodišču prve stopnje. Moji sklepni predlogi bodo torej omejeni na pravila in načela, ki veljajo za zaslišanje prič v okviru prvostopenjskih postopkov, ker so lahko po javni obravnavi na prvi stopnji nejavne razprave v pritožbenem postopku upravičene zaradi posebnosti zadevnega postopka glede na naravo notranjega pritožbenega sistema, obsega pooblastil pritožbenega sodišča v skladu z nacionalnim pravnim sistemom in narave vprašanj, o katerih to sodišče odloča.

41. Nazadnje, na tretjem mestu, je treba ob vprašanju, ki ga Sodišču postavlja Tribunale di Bari (sodišče v Bariju), opozoriti na naravo italijanskega kazenskega postopka[13] in načela, ki zanj veljajo. Tradicionalno namreč obstajata dva postopkovna in institucionalna modela, ki omogočata razumevanje organizacije kazenskih sodišč in položaja različnih akterjev v okviru sodnega pregona: akuzatorni model in inkvizitorni model.

12 C-105/03, EU:C:2005:386.

13 Glej točke od 19 do 29 sklepnih predlogov generalnega pravobranilca P. Cruza Villalóna v zadevi X (C-507/10, EU:C:2011:682), v katerih je obsežno pojasnjena narava italijanskega kazenskega postopka in na katere se sklicujem.

42. Člen 111 italijanske ustave določa osnovna načela akuzatornega postopka, med katerimi je načelo ustnosti. V skladu z navedeno določbo tako „[v] kazenskem postopku zakon zagotavlja, da ima oseba, obdolžena kaznivega dejanja, […] možnost na sodišču zaslišati osebe, ki dajo obremenilne izjave, ali zahtevati njihovo zaslišanje“, saj kazenski postopek „temelji na načelu kontradiktornosti pri pridobivanju dokazov“.

43. V okviru italijanskega kazenskopravnega sistema člen 525 zakonika o kazenskem postopku – kot v svoji odločbi pojasnjuje predložitveno sodišče – določa načelo neposrednosti, tako časovne kot krajevne.

44. Načelo neposrednosti, ki se razume kot načelo neposrednega in takojšnjega poznavanja zadeve, spada v okvir načel ustnosti in nezamenljivosti sodnika.

45. Sodišče se še zmeraj ni izreklo o dosegu teh načel. Le generalni pravobranilec P. Léger je v svojih sklepnih predlogih v zadevi Baustahlgewebe/Komisija opisal njihove glavne značilnosti.[14] Navedena načela, ki so zagotovljena s pravom držav članic, so večpomenska.

46. V širšem pomenu načeli ustnosti in nezamenljivosti pomenita, da mora imeti sodnik osebni in neposredni stik z različnimi akterji v kazenskem postopku, to je s strankami, pričami, izvedenci, odvetniki strank in tožilstvom.[15]

47. V francoskem kazenskem pravu to načelo pomeni, da morajo sodišča, ki izrečejo sodbo, načeloma svojo ugotovitev oblikovati na podlagi dokazov, izvedenih pred njimi ustno in neposredno, kar pomeni, da morajo odločati o tistem, kar slišijo (ali vidijo) na obravnavi, in ne o pisnih dokazih iz policijskega ali preiskovalnega spisa.[16]

48. V skladu z načelom ustnosti se sodišče ne izreče samo na podlagi spisa, temveč po osebnem in človeškem izkustvu s storilci in pričami kaznivega dejanja, kar med drugim pomeni, da se priče zaslišijo ustno, ne glede na to, ali so dale izjavo v fazi preiskave ali ne.[17] Kar zadeva pričanje, namreč izvajanje dokazov ni potrebno samo glede vsebine pričanja, temveč tudi kadar je sodba odločilno odvisna od vedenja priče, od načina njenega pričanja in od vtisa, ki ga daje.

49. To načelo je izpeljano iz načela kontradiktornosti, v skladu s katerim je treba omogočiti, da lahko stranke na javni razpravi razpravljajo o dokazih, predloženih sestavi sodišča. Kadar obtožba v celoti ali delno temelji na pričanju, lahko kontradiktorna razprava omogoča popolno razjasnitev, samo če se lahko z njo oceni stopnja verodostojnosti priče in s tem zanesljivost njenega pričanja.[18] Kadar se torej sestava sodišča spremeni, mora biti za zagotovitev spoštovanja teh načel priča ponovno zaslišana pred drugačno sestavo sodišča, zlasti kadar je pričanje bistveni in odločilni dokaz, katerega dokazna moč je odvisna od ustvarjenega vtisa.

50. Z načelom neposrednosti se popolnoma upoštevajo zahteve načela ustnosti. To zadnje načelo vključuje dva vidika, časovni in krajevni, ki je v obravnavani zadevi izražen v členu 525 zakonika o kazenskem postopku.

14 C-185/95 P, EU:C:1998:37. Sklicujem se zlasti na točke od 80 do 83 teh sklepnih predlogov.

15 V ožjem pomenu se to načelo razume kot pravica stranke, da je zaslišana na obravnavi, na kateri se njej ali njenemu zastopniku omogoči, da se izrazi in odgovori na vprašanja sodnikov. Organiziranost pravosodja držav članic določa ureditve, ki v različnih razmerjih združujejo ustnost in pisnost sodnih postopkov, vendar vse vključujejo načelo ustnosti.

16 Bouzat, P., in Pinatel, J., *Traité de droit pénal et de criminologie*, zvezek II, 2. izdaja, Dalloz, Pariz, 1970, točka 1336.

17 Bouzat, P., in Pinatel, J., *op. cit.* točka 1336.

18 Desportes, F., in Lazergues-Cousquer, L., *Traité de procédure pénale*, 3. izdaja, Economica, Pariz, 2013, točke od 609 do 611.

51. Časovna neposrednost spada bolj na področje razumnega roka. Z njo se zahteva, da sodni organi odločijo v razumnem roku, da ne bi zaradi časa, ki je pretekel med obravnavo in sodbo, zbledel spomin sodnikov.[19] Kršitev tega načela ne vpliva na sprejeto rešitev.

52. Krajevna neposrednost pomeni, da sodnik ne more uporabiti posrednika med seboj in posameznikom ali njegovim zastopnikom, ter predpostavlja, da sodnik, ki ni prisostvoval obravnavi, ne more sodelovati pri odločanju o zadevi.[20] S sodbo, izdano ob kršitvi tega načela, bi se lahko prezrli bistveni vidiki zadeve. V skladu s členom 32(2) Poslovnika Sodišča lahko, „[č]e je bila opravljena obravnava, […] pri posvetovanju sodelujejo samo tisti sodniki, ki so sodelovali na obravnavi […]“. V zadevi v glavni stvari je to načelo izraženo v členu 525(2) zakonika o kazenskem postopku, v skladu s katerim „[p]ri odločanju sodelujejo isti sodniki, kot so bili prisotni na razpravi“. Tribunale di Bari (sodišče v Bariju) v predložitveni odločbi navaja, da v skladu z navedeno določbo o kazenski odgovornosti obdolženca presojajo isti sodniki, kot so prisostvovali predložitvi dokazov.

53. Na to se nanaša obravnavano vprašanje za predhodno odločanje.

V. Moja analiza

54. Namen vprašanja Tribunale di Bari (sodišče v Bariju) je v bistvu ugotoviti, ali v primeru spremembe sestave sodišča na prvi stopnji, pred katero je bila žrtev kaznivega dejanja zaslišana kot obremenilna priča, člena 16 in 18 ter člen 20(b) Direktive 2012/29 nasprotujejo nacionalni zakonodaji, ki v pravnem sistemu, kot je obravnavan v postopku v glavni stvari, določa postopkovno ureditev, v skladu s katero lahko obdolženec nasprotuje branju zapisnika o zaslišanju žrtve pred drugačno sestavo sodišča in tako zahteva njeno novo zaslišanje.

55. V položaju, kot je obravnavani, je odgovor na to vprašanje očitno nikalen.

56. Ker žrtev zadevnega kaznivega dejanja ni otrok, iz preučitve besedila in sistematike Direktive 2012/29 jasno izhaja, da nobeden od splošnih ali posebnih zaščitnih ukrepov, ki jih določa, držav članic ne zavezuje, da morajo žrtvi prihraniti novo zaslišanje v primeru spremembe sestave sodišča, pred katero je bila zaslišana. Iz načel ustnosti in nezamenljivosti sodnika, kar se razume kot načelo neposrednega in takojšnjega poznavanja zadeve, izhaja, da mora biti sodnik, ki odloči o krivdi obdolženca v okviru kazenskega postopka, tisti, pred katerim je načeloma potekalo zaslišanje priče. To mora zagotoviti spoštovanje pravice do poštenega sojenja v smislu člena 47, drugi odstavek, Listine in spoštovanje pravice do obrambe v smislu člena 48(2) Listine.

57. Sodišče sicer še ni imelo priložnosti, da bi se izreklo o področju uporabe načel ustnosti in nezamenljivosti sodnika, Evropsko sodišče za človekove pravice pa je v zvezi s tem razvilo bogato sodno prakso, v skladu s katero meni, da je ob spremembi sestave sodišča po zaslišanju ključne priče načeloma potrebno novo zaslišanje te priče.

58. V okviru prvega dela razlogovanja bom zdaj pojasnil vsakega od teh argumentov. Drugi del bo namenjen preučitvi pravil v zvezi z odškodovanjem žrtve kaznivega dejanja in bo bolj jedrnat, ker ne gre za bistvo obravnavane zadeve.

19 Tribunale di Bari (sodišče v Bariju) v svoji predložitveni odločbi tako izrecno navaja, da člen 525(1) zakonika o kazenskem postopku določa načelo neposrednosti v časovnem smislu („Sodba se izreče neposredno po koncu razprave.“).

20 Glej sklepne predloge generalnega pravobranilca P. Légerja v zadevi Baustahlgewebe/Komisija (C-185/95 P, EU:C:1998:37, točka 83).

A. Pravila o zaščiti žrtve med njenim zaslišanjem v okviru kazenskega postopka

1. Določbe poglavja 4 Direktive 2012/29

59. Poglavje 4 Direktive 2012/29 je naslovljeno „Zaščita žrtev in priznavanje žrtev s posebnimi potrebami po zaščiti“.

60. V tem poglavju je člen 18 Direktive 2012/29, katerega razlaga se tu zahteva, uvodni člen, ki določa splošno načelo, v skladu s katerim mora biti žrtev kaznivega dejanja med zaslišanjem ali pričanjem zaščitena, vendar ob spoštovanju pravice domnevnega storilca kaznivega dejanja do obrambe.

61. V skladu z navedeno določbo morajo države članice sprejeti ukrepe, ki omogočajo, da se žrtev na zaslišanju ali pričanju zaščiti pred napadom na njeno dostojanstvo, sekundarno in ponovno viktimizacijo ali ustrahovanjem in maščevanjem zaradi vedenja storilca kaznivega dejanja ali sodelovanja žrtve v kazenskem postopku.

62. Ta pravica vključuje sprejetje vrste ukrepov, za katere zakonodajalec Unije predpisuje, naj jih bo „kar se da veliko“.[21] Kljub temu razen zaščitnih ukrepov, namenjenih otrokom žrtvam, nobeden od splošnih ali posebnih ukrepov, ki jih določa Direktiva 2012/29, držav članic ne zavezuje, da morajo žrtvi prihraniti novo zaslišanje kot priče v kazenskem postopku, če se spremeni sestava sodišča.

a) Narava zaščitnih ukrepov, do katerih je žrtev upravičena med zaslišanjem

63. Zaščitni ukrepi, do katerih je upravičena žrtev kaznivega dejanja, so določeni v členih od 19 do 24 Direktive 2012/29.

64. Zaščitni ukrepi, navedeni v členih od 19 do 22 navedene direktive, so splošni.[22] Kot je Sodišče poudarilo v sodbi z dne 15. septembra 2011, Gueye et Salmerón Sánchez,[23] je cilj teh preventivnih in praktičnih ukrepov zagotoviti, da se lahko žrtev ustrezno udeleži kazenskega postopka, ne da bi bilo to sodelovanje ogroženo s tveganjem v zvezi z njeno varnostjo in zaščito njene zasebnosti.[24] Vključujejo torej ukrepe, ki se uporabljajo za celoten kazenski postopek in omogočajo, na eni strani, da se prepreči kakršen koli stik med žrtvijo in storilcem kaznivega dejanja v prostorih, kjer poteka kazenski postopek (člen 19), in, na drugi strani, da se zagotovi varstvo zasebnosti žrtve (člen 21).

65. Navedeni ukrepi vključujejo tudi posebne ukrepe, ki se uporabljajo v fazi kazenske preiskave. Tako se zaslišanja v skladu s členom 20(b) Direktive 2012/29 opravijo, le če so nujno potrebna za namene preiskave, njihovo število pa mora biti čim manjše. Čeprav se predložitveno sodišče v predlogu za sprejetje predhodne odločbe sklicuje izrecno na ta člen, da bi izpodbijalo zakonitost zadevne italijanske zakonodaje, navedena določba glede na svoje področje uporabe ni upoštevna. Čeprav je zakonodajalec Unije tu povzel ukrep, uveden v prejšnjem členu 3(2) Okvirnega sklepa 2001/220, s tem, da je določil število zaslišanj žrtve, se je namreč kljub temu odločil njegovo uporabo izrecno omejiti na fazo kazenske preiskave, ob izključitvi sodnega postopka (prej ni bilo tako), in jo pogojiti s spoštovanjem pravice obdolženca do obrambe.

21 Glej uvodno izjavo 53 Direktive 2012/29.

22 Namen teh ukrepov je jasno naveden v uvodnih izjavah 53 in 54 Direktive 2012/29.

23 C-483/09 in C-1/10, EU:C:2011:583.

24 Točka 64 navedene sodbe, ki se nanaša na razlago člena 8, od (2) do (4), Okvirnega sklepa 2001/220/PNZ.

66. Nazadnje, na podlagi člena 22 Direktive 2012/29 morajo države članice v skladu s temi splošnimi zaščitnimi ukrepi individualno oceniti žrtve, da se ugotovijo njihove posebne potrebe. Zakonodajalec Unije samo za žrtve, ki so s takim ocenjevanjem prepoznane kot posebej ranljive, kot so otroci, žrtve terorizma ali nasilja v družini, določa posebne zaščitne ukrepe v zvezi z njihovim zaslišanjem, na katere se nanaša člen 23 navedene direktive oziroma v zvezi z otroki člen 24 navedene direktive, pri čemer gre za dodatne ukrepe poleg splošnih zaščitnih ukrepov.

67. Kar zadeva posebej določbe iz člena 23 navedene direktive, zakonodajalec Unije razlikuje med posebnimi ukrepi, ki se uporabljajo za zaslišanje žrtve med kazensko preiskavo, in ukrepi, ki se uporabljajo med sodnim postopkom. Prvi niso upoštevni v okviru zadeve v glavni stvari,[25] drugi pa, nasprotno, zelo dobro ponazarjajo željo zakonodajalca Unije, da ne poseže v potek kazenskega postopka in da zlasti ne zmanjša pomena faze zaslišanja žrtve.

68. Čeprav zakonodajalec Unije žrtvi med drugim dovoljuje, da je z uporabo ustreznih komunikacijskih sredstev zaslišana na obravnavi, ne da bi bila na njej prisotna, ali na obravnavi, zaprti za javnost, je treba namreč ugotoviti, da razen v primerih, ko je žrtev otrok,[26] ne določa omejitve števila zaslišanj v tej fazi kazenskega postopka, tudi če obstaja posebna potreba po zaščiti zaradi ranljivosti žrtve, „pri čemer bi opustitev slednjega lahko škodila žrtvi ali drugi osebi ali bi lahko vplivala na potek postopka“.[27]

69. Preučitev besedila člena 18 Direktive 2012/29 in sistematike poglavja 4, v katero spada navedena določba, jasno kaže, da zakonodajalec Unije ni nameraval omejiti števila zaslišanj žrtve v sodnem postopku, naj bo to v okviru splošnih zaščitnih ukrepov ali v okviru posebnih zaščitnih ukrepov, namenjenih najranljivejšim žrtvam, razen ukrepov, namenjenih otrokom žrtvam.

b) Obseg zaščitnih ukrepov, do katerih je žrtev upravičena med zaslišanjem

70. Zaščitni ukrepi, ki sem jih navedel zgoraj, imajo lahko omejen obseg.

71. Prvič, iz uvodnih izjav od 11 do 67 Direktive 2012/29 izhaja, da so pravila, ki se uporabljajo za zaščito žrtev, v tem primeru minimalni standardi, ki državam članicam torej puščajo široko diskrecijsko pravico glede konkretnih načinov izvajanja teh ukrepov. Tak pridržek omogoča, da se upoštevajo razlike med nacionalnimi pravnimi sistemi ter zlasti ustnost ali pisnost kazenskega postopka in položaj žrtve v kazenskem postopku.

72. Drugič, zakonodajalec Unije je že na začetku v uvodni izjavi 12 Direktive 2012/29, in sicer neposredno po navedbi njenega zgodovinskega okvira, pojasnil, da „[p]ravice, ki so določene v [navedeni] direktivi, ne posegajo v pravice storilca“. V uvodni izjavi 66 navedene direktive je poleg tega pojasnil, da ta spoštuje temeljne pravice in upošteva načela, priznana v Listini, med drugim zlasti tiste, ki so namenjeni spodbujanju pravice do poštenega sojenja.

73. Zakonodajalec Unije torej določa pravice žrtve, katerih uveljavljanje ne sme posegati v pravico obdolženca do poštenega sojenja in njegovo pravico do obrambe, ki sta določeni v členu 47, drugi odstavek, oziroma členu 48(2) Listine.

25 V skladu s členom 23(2) Direktive 2012/29 se z ukrepi, določenimi za kazensko preiskavo, žrtvi zagotovi pravica, da jo v prostorih, zasnovanih posebej za ta namen, zaslišijo strokovnjaki, ki so usposobljeni in – „razen če je to v nasprotju z dobrim delovanjem pravosodnega sistema“ – vedno isti ter ki so, nazadnje, „če to ne posega v potek kazenskega postopka“, istega spola kot žrtev. Ti ukrepi v okviru zadeve v glavni stvari niso upoštevni, ker se ne nanašajo na fazo sodnega postopka.

26 V skladu s členom 24(1)(a) Direktive 2012/29 morajo države članice poskrbeti, da „se lahko v kazenskih preiskavah vsa zaslišanja otroka žrtve, avdiovizualno snemajo, taki posnetki zaslišanj pa se lahko uporabijo kot dokaz v kazenskih postopkih“. Navedena določba je v skladu s sodno prasko Sodišča v okviru postopka v zvezi s pravico do varstva in vzgoje otroka, v skladu s katero, „čeprav zaslišanje ostaja otrokova pravica, ne more biti absolutno obvezno, temveč ga je treba v vsakem posameznem primeru v skladu s členom 24(2) [Listine] presojati glede na zahteve v zvezi s koristmi otroka“ (sodba z dne 22. decembra 2010, Aguirre Zarraga (C-491/10 PPU, EU:C:2010:828, točka 64)).

27 Člen 23(1) Direktive 2012/29.

74. Iz člena 18 Direktive 2012/29 in tudi iz ubeseditve vseh določb, ki sestavljajo njeno poglavje 4, sicer zelo jasno izhaja, da lahko države članice sprejmejo zaščitne ukrepe v zvezi z zaslišanjem žrtev, samo če so procesne pravice obdolžencev v okviru kazenskega postopka ustrezno zaščitene.

75. Zakonodajalec Unije je ta pridržek oblikoval ob določitvi pravice do zaščite med zaslišanjem v členu 18 navedene direktive. V naslednjih členih je navedeni pridržek ponovil. Tako se v skladu s členom 19 navedene direktive ukrepi, namenjeni zagotavljanju, da med kazenskim postopkom ne pride do stika med žrtvijo in storilcem kaznivega dejanja, uporabijo, „razen če je tak stik potreben zaradi kazenskega postopka samega“, v skladu s členom 20 Direktive 2012/29 se ukrepi za omejitev števila zaslišanj žrtev uporabijo „brez poseganja v pravice do obrambe in v skladu s pravili sodne diskrecije“ in so poleg tega določeni samo za fazo kazenske preiskave, v skladu s členom 21 navedene direktive morajo biti ukrepi za varstvo zasebnosti žrtve vedno „v skladu s pravico do poštenega sojenja“,[28] v skladu s členom 23 navedene direktive pa se ukrepi v zvezi z zaslišanjem najranljivejših žrtev uporabijo „brez poseganja v pravice do obrambe in v skladu s pravili sodne diskrecije“.[29]

76. Čeprav Direktiva 2012/29 državam članicam nalaga, da morajo žrtvam med zaslišanjem zagotoviti visoko raven zaščite, in jim daje celo možnost, da za zagotovitev višje stopnje zaščite razširijo pravice, opredeljene v navedeni direktivi, te ne smejo posegati v procesne pravice obdolžencev.

77. Sodišče je v sodbah z dne 16. junija 2005, Pupino,[30] in z dne 9. oktobra 2008, Katz,[31] v zvezi z razlago členov 2 („[s]poštovanje“ osebnega dostojanstva žrtve ter „priznavanje“ njenih pravic in legitimnih interesov), 3 („[z]aslišanja in predložitev dokazov“) in 8 („[p]ravica do zaščite“) Okvirnega sklepa 2001/22 poleg tega opozorilo, da je treba ta sklep razlagati tako, da so spoštovane temeljne pravice, zlasti pravica do poštenega sojenja, ki je določena v členu 6 EKČP.[32] Po mnenju Sodišča se morajo torej nacionalna sodišča „še zlasti prepričati, da izvajanje dokazov v kazenskem postopku gledano v celoti [ne] posega v poštenost sojenja v smislu člena 6 EKČP, kot ga razlaga Evropsko sodišče za človekove pravice“.[33]

78. Ta sodna praksa je očitno upoštevna v okviru izvajanja Direktive 2012/29.

79. Tretjič, navedeni pridržek v zvezi s spoštovanjem pravice do obrambe ima še večji pomen, če ima žrtev odločilno vlogo v kazenskem postopku, na primer kot priča.

80. Zakonodajalec Unije namreč v uvodni izjavi 20 Direktive 2012/29 izrecno priznava, da se obseg pravic, določenih v navedeni direktivi, razlikuje glede na vlogo žrtev v sistemu kazenskega pravosodja posamezne države članice in je med drugim odvisen od tega, ali mora žrtev na podlagi pravne zahteve dejavno sodelovati v kazenskem postopku, na primer kot priča, ali pa je pozvana k dejavnemu sodelovanju.

81. Na podlagi preučitve besedila in sistematike Direktive 2012/29 lahko ugotovim naslednje.

82. Razen če je žrtev otrok, nobena od določb Direktive 2012/29 držav članic ne zavezuje, da žrtvi, tudi najranljivejši, prihranijo ponovno zaslišanje v kazenskem postopku, če se spremeni sestava sodišča.

28 Glej uvodno izjavo 54 Direktive 2012/29.

29 V skladu z uvodno izjavo 58 Direktive 2012/29 bi bilo treba „[o]bseg kakršnega koli takšnega ukrepa […] določiti brez poseganja v pravice do obrambe“. To načelo je bilo določeno že v členu 2(2) Okvirnega sklepa 2001/220.

30 C-105/03, EU:C:2005:386.

31 C-404/07, EU:C:2008:553.

32 Glej sodbo z dne 9. oktobra 2008, Katz (C-404/07, EU:C:2008:553, točka 48 in navedena sodna praksa).

33 Sodba z dne 9. oktobra 2008, Katz (C-404/07, EU:C:2008:553, točka 49 in navedena sodna praksa). Sodišče je tu povzelo ustaljeno sodno prakso Evropskega sodišča za človekove pravice, v skladu s katero „naloga, ki jo Sodišču daje [EKČP], ni, da se izreče o tem, ali so bile izjave prič upravičeno sprejete kot dokazi [o čemer presojajo nacionalna sodišča], temveč da preuči, ali je bil postopek kot celota, vključno z načinom predložitve dokaznih sredstev, pošten“ (glej sodbo ESČP z dne 10. februarja 2005, Graviano proti Italiji, CE:ECHR:2005:0210JUD001007502, točka 36 in navedena sodna praksa).

83. V teh okoliščinah nacionalna zakonodaja, ki v pravnem sistemu, kot je obravnavan v postopku v glavni stvari, v primeru spremembe sestave sodišča določa postopkovno ureditev, v skladu s katero lahko obdolženec nasprotuje branju zapisnikov o zaslišanju žrtve in tako zahteva ponovitev zaslišanja, ni v nasprotju z določbami Direktive 2012/29 in spada v okvir diskrecijske pravice, ki jo ima država članica.

84. Navedena zakonodaja se zdi ustrezna za zagotavljanje spoštovanja pravice do obrambe in pravice do poštenega sojenja, ki v akuzatornem pravnem sistemu pomenita, da je sodnik, ki odloča o nedolžnosti ali krivdi obdolženca, sodnik, pred katerim je načeloma potekalo zaslišanje priče. To izhaja iz načel ustnosti in nezamenljivosti sodnika, katerih obseg sem predstavil zgoraj. Zato v pravnem sistemu, kot je obravnavan v glavni stvari, ko je bil sodnik posameznik zamenjan ali je bila spremenjena sestava sodišča pred izrekom sodbe, spoštovanje zgoraj navedenih pravic in načel praviloma vključuje ponovno zaslišanje priče.

85. Vendar je treba to ugotovitev podrobneje razčleniti.

86. Na eni strani, kot je bilo zgoraj opisano, navedena zakonodaja držav članic ne sme razbremeniti tega, da v skladu s členom 22 Direktive 2012/29 opravijo individualno oceno, da bi ugotovile posebne potrebe te žrtve in po potrebi obseg, v katerem bi lahko ta bila upravičena do zaščitnih ukrepov iz členov 23 in 24 navedene direktive.[34]

87. V zvezi s tem iz sodbe z dne 21. decembra 2011, X,[35] izhaja, da je v okviru italijanskega pravnega sistema in ob upoštevanju zakonodajnih sprememb, ki bi lahko nastale pozneje, žrtev kaznivega dejanja zaščitena v skladu z več določbami zakonika o kazenskem postopku, ki med drugim določajo, da se, kadar je to potrebno ali primerno zaradi zahtev po zaščiti oseb, postopek zapre za javnost, in omogočajo uporabo različnih načinov, določenih v členu 398(5a) navedenega zakonika.[36]

88. Na drugi strani je treba spomniti, da Direktiva 2012/29 določa minimalna pravila. To pomeni, kot zakonodajalec Unije izrecno poudarja v uvodni izjavi 11 navedene direktive, da „[d]ržave članice lahko razširijo pravice iz [navedene] direktive in tako [žrtvi] zagotovijo višjo stopnjo zaščite“.

89. Nobena od določb Direktive 2012/29 torej ne nasprotuje temu, da država članica sprejme strožje zaščitne ukrepe v zvezi z zaslišanjem žrtev med kazenskim postopkom, vendar le če se s temi ukrepi ne posega v poštenost sojenja v smislu člena 47, drugi odstavek, Listine niti v pravico obdolženca do obrambe v smislu člena 48(2) Listine.

90. Sodišče še ni imelo priložnosti, da bi se izreklo o načelih, ki veljajo za spoštovanje navedenih določb, in zlasti o pravilih glede zaslišanja prič v okviru kazenskega postopka, nasprotno pa so bili Evropskemu sodišču za človekove pravice predloženi številni spori, katerih načela je treba povzeti.

91. Kot izhaja iz pojasnil glede Listine,[37] pravica do poštenega sojenja, zagotovljena v členu 47, drugi odstavek, Listine, in pravica do obrambe, določena v členu 48(2) Listine, ustrezata odstavkoma 1 oziroma 3 člena 6 EKČP. V skladu s členom 52(3) Listine sta pomen in obseg teh pravic enaka kot tista, ki sta določena v EKČP.

34 Glej točko 66 teh sklepnih predlogov.

35 C-507/10, EU:C:2011:873.

36 Glej točko 40 navedene sodbe.

37 UL 2007, C 303, str. 17.

2. Sodna praksa Evropskega sodišča za človekove pravice v zvezi z zaslišanjem žrtve v kazenskem postopku

92. Člen 6(1) EKČP določa pravico do poštenega sojenja. Ta pravica zlasti na podlagi odstavka 3(d) navedenega člena vključuje pravico vsakega obdolženca, da „zaslišuje oziroma zahteva zaslišanje obremenilnih prič […]“.

93. Evropsko sodišče za človekove pravice na podlagi teh določb preuči, ali je kazenski postopek kot celota in posebej način predložitve dokaznih sredstev pošten.[38] Navedeno sodišče pri preučevanju upošteva naravo vprašanj, o katerih je treba odločiti, ter nacionalni pravni sistem in zlasti posebnosti postopka ter naravo in obseg pristojnosti nacionalnih sodišč. Tako meni, da bi moralo v kazenskih zadevah na splošno obstajati prvostopenjsko sodišče, ki popolnoma izpolnjuje zahteve člena 6 EKČP in na katerem lahko obdolženec zakonito zahteva, da sliši obremenilne izjave prič.[39]

94. Po mnenju Evropskega sodišča za človekove pravice spoštovanje člena 6(1) in (3) EKČP pomeni, da se pred obdolžencem na javni obravnavi izvedejo vsi obremenilni dokazi za kontradiktorno razpravo, preden ga je mogoče razglasiti za krivega.[40] Pošteno sojenje torej načeloma pomeni, da tisti, ki so odgovorni za odločitev o krivdi ali nedolžnosti obdolženca, priče zaslišijo osebno.[41] To mora obdolžencu omogočiti, da se sooči z obremenilno pričo in izpodbija njeno pričanje v prisotnosti sodnika, ki mora na koncu odločiti. Tu gre za izraz načela neposrednosti. Po mnenju navedenega sodišča je to načelo pomembno jamstvo kazenskega postopka, ker sodniku, ki mora odločiti, omogoča, da oceni verodostojnost in zanesljivost obremenilnih izjav ter s tem utemeljenost obtožb, kar ima lahko odločilne posledice za obdolženca.[42] Navedeno sodišče poudarja, da gre za zapleteno nalogo, pri kateri mora sodnik neposredno oceniti dokazna sredstva[43] in ki je ni mogoče opraviti le z branjem zapisnika o izjavah[44].

95. V teh okoliščinah Evropsko sodišče za človekove pravice meni, da načelo neposrednosti pomeni, da odločitev izrečejo sodniki, ki so odločali v vsem postopku in ki so bili prisotni pri izvajanju vseh dokazov. Zato po mnenju navedenega sodišča „sprememba sestave sodišča po zaslišanju *ključne* priče običajno povzroči njeno ponovno zaslišanje“.[45]

96. Kljub temu navedeno sodišče dopušča izjeme od načela neposrednosti, če je z ukrepi, ki jih sprejmejo sodniki, ki odločajo o glavni stvari, na splošno mogoče zagotoviti pošten kazenski postopek in spoštovanje pravic, ki jih zagotavlja člen 6 EKČP.[46]

97. Na prvem mestu, Evropsko sodišče za človekove pravice meni, da ob upoštevanju upravnih ali postopkovnih razlogov, ki včasih preprečujejo, da bi določen sodnik stalno sodeloval v zadevi, načelo neposrednosti ne nasprotuje spremembi sestave sodišča med kazenskim postopkom, če je imel obdolženec „ustrezno in zadostno“ možnost, da izpodbija obremenilna pričanja in o njih zasliši priče ob izpovedbi ali pozneje.[47]

38 Glej sodbo ESČP z dne 10. februarja 2005, Graviano proti Italiji (CE:ECHR:2005:0210JUD001007502, točka 36).

39 Sodba ESČP z dne 23. novembra 2006, Jussila proti Finski (CE:ECHR:2006:1123JUD007305301, točka 40 in navedena sodna praksa).

40 Glej sodbi ESČP z dne 5. decembra 2002, Craxi proti Italiji (CE:ECHR:2002:1205JUD003489697, točka 85 in navedena sodna praksa), in z dne 14. junija 2005, Mayali proti Franciji (CE:ECHR:2005:0614JUD006911601, točka 31).

41 Glej sodbe ESČP z dne 29. junija 2017, Lorefice proti Italiji (CE:ECHR:2017:0629JUD006344613, točka 43 in navedena sodna praksa); z dne 10. oktobra 2017, Daştan proti Turčiji (CE:ECHR:2017:1010JUD003727208, točka 33 in navedena sodna praksa), in z dne 9. januarja 2018, Ghincea proti Romuniji (CE:ECHR:2018:0109JUD003667606, točka 40 in navedena sodna praksa).

42 Glej sodbi ESČP z dne 10. februarja 2005, Graviano proti Italiji (CE:ECHR:2005:0210JUD001007502, točka 38 in navedena sodna praksa), in z dne 5. marca 2013, Manolachi proti Romuniji (CE:ECHR:2013:0305JUD003660504, točki 48 in 49).

43 Glej sodbo ESČP z dne 29. junija 2017, Lorefice proti Italiji (CE:ECHR:2017:0629JUD006344613, točka 36 in navedena sodna praksa).

44 Glej sodbi ESČP z dne 29. junija 2017, Lorefice proti Italiji (CE:ECHR:2017:0629JUD006344613, točka 43 in navedena sodna praksa), in z dne 9. januarja 2018, Ghincea proti Romuniji (CE:ECHR:2018:0109JUD003667606, točka 40 in navedena sodna praksa).

45 Sodba ESČP z dne 10. februarja 2005, Graviano proti Italiji (CE:ECHR:2005:0210JUD001007502, točka 38), moj poudarek.

46 Sodba ESČP z dne 19. decembra 2013, Rosin proti Estoniji (CE:ECHR:2013:1219JUD002654008, točki 59 in 62 ter navedena sodna praksa).

47 Sodba z dne ESČP 10. februarja 2005, Graviano proti Italiji (CE:ECHR:2005:0210JUD001007502, točka 37).

98. Za to preučitev navedeno sodišče preuči, ali je zaslišanje priče vzbudilo pomisleke glede njene verodostojnosti, saj v takem primeru uporaba zapisnika o pričanjih ne zadostuje za zagotovitev spoštovanja člena 6 EKČP, ter ali je lahko navedeno zaslišanje odločilen dokaz za izrek sodbe zadevni osebi, saj v takem primeru odloči, da je treba to zaslišanje ponoviti.

99. Kadar se torej izkaže, da obsodba temelji zgolj ali odločilno na izjavah priče, ki je obdolženec ni imel možnosti zaslišati ali zahtevati njeno zaslišanje ne v fazi preiskave ne med razpravo, navedeno sodišče razsodi, da navedena izjema od načela neposrednosti ni združljiva z jamstvi iz člena 6 EKČP.

100. Evropsko sodišče za človekove pravice je v zadevi, v kateri je bila izrečena sodba z dne 2. decembra 2014, Cutean proti Romuniji,[48] tako ugotovilo kršitev člena 6(1) in (3) EKČP, ker uporaba zapisnika o izjavah prič ni odtehtala neobstoja neposrednosti postopka. Kljub objektivnim postopkovnim razlogom, ki so upravičevali predložitev zadeve novi sestavi sodišča, je navedeno sodišče namreč ugotovilo, da v novi sestavi ni bilo nobenega člana prvotne sestave sodnikov, pred katerimi so bile zaslišane tožeča stranka in priče, da je tožeča stranka izrecno izpodbijala verodostojnost prič in da so bile njihove izjave odločilni dokazi za obsodbo tožeče stranke.[49]

101. Evropsko sodišče za človekove pravice je v enakem smislu odločilo v zadevi, v kateri je bila izrečena sodba z dne 7. marca 2017, Cerovšek in Božičnik proti Sloveniji.[50] Prav tako mu je bilo postavljeno vprašanje o poštenosti kazenskega postopka zoper tožeči stranki, ker se je sodnica, ki je odločala kot sodnica posameznica, upokojila po tem, ko je razsodila in ju spoznala za kriva tatvine, vendar preden je obrazložila svojo obsodbo, pri čemer sta pisno sodbo torej tri leta pozneje na podlagi pisnih dokazov iz spisa izdala sodnika, ki nista sodelovala v postopku. Obsodba tožečih strank je bila potrjena v pritožbenem postopku, ne da bi bila katera koli priča ponovno zaslišana.

102. Tudi v navedeni zadevi je Evropsko sodišče za človekove pravice ugotovilo kršitev člena 6(1) in (3) EKČP, ker sta morala imeti v skladu z načelom neposrednosti v kazenskem postopku sodničino opazovanje vedenja prič in tožečih strank ter njena presoja njihove verodostojnosti pomembno, če že ne odločilno vlogo pri ugotavljanju dejstev, na katerih je temeljila njena obsodba. V zvezi z razlogom za spremembo sestave sodišča je navedeno sodišče ugotovilo, da se upokojitev sodnice, pristojne za zadevo, ne more šteti za izredno okoliščino, ki bi utemeljevala odstopanje od običajnega notranjega postopka, saj je morala sodnica nujno vnaprej poznati datum svoje upokojitve. Navedeno sodišče je zato menilo, da bi lahko pristojni nacionalni organi sprejeli ukrepe za to, da bi sodnica sama dokončala obravnavo zadeve ali da bi se drug sodnik prej vključil v postopek. Vsekakor je Evropsko sodišče za človekove pravice menilo, da bi bil edini način, da se nadomesti nezmožnost sodnice, da obrazloži obsodbo tožečih strank, odreditev novega postopka, tako da bi na primer pritožbeno sodišče zadevo vrnilo na prvo stopnjo za ponovno zaslišanje.

103. Nasprotno pa je Evropsko sodišče za človekove pravice v okviru zadeve, v kateri je bila izrečena sodba z dne 10. februarja 2005, Graviano proti Italiji,[51] ugotovilo, da zavrnitev predlogov obdolženca za ponovno zaslišanje prič ni pomenila takega poseganja v njegovo pravico do obrambe, da bi bil kršen člen 6(1) in (3)(d) EKČP. V navedeni zadevi je bilo sodišče pozvano, naj presodi, ali je bil kazenski postopek zoper tožečo stranko zaradi umora in mafijske združbe pošten v smislu teh določb, ker je bil eden od osmih sodnikov, ki so sestavljali senat kazenskega porotnega sodišča, zamenjan in ker so bili zavrnjeni predlogi tožeče stranke za ponovno zaslišanje prič, med katerimi so bili zlasti skesani mafijci.

48 CE:ECHR:2014:1202JUD005315012. V navedeni zadevi je bilo Evropskemu sodišču za človekove pravice postavljeno vprašanje o poštenosti kazenskega postopka zoper tožečo stranko, ker je bila prvotna sestava sodnikov, pristojnih za preučitev njene zadeve na prvi stopnji, spremenjena in nobeden od sodnikov iz sestave, ki jo je nazadnje obsodila, ni neposredno zaslišal ne tožeče stranke ne prič, kar ni bilo popravljeno v pritožbenem postopku.

49 Točke od 60 do 73 navedene sodbe.

50 CE:ECHR:2017:0307JUD006893912 (točke od 37 do 48).

51 CE:ECHR:2005:0210JUD001007502.

104. Navedeno sodišče je v okviru svoje preučitve poudarilo, prvič, da je obsodba tožeče stranke temeljila na trditvah več prič, drugič, da zaradi spremembe enega od osmih sodnikov iz sestave sodišča tožeča stranka ni bila prikrajšana za pravico do zaslišanja zadevnih prič, saj so bile te zaslišane na javni razpravi v prisotnosti tožeče stranke in njenega odvetnika, ki sta imela možnost, da jim postavita vprašanja, za katera sta menila, da so koristna za obrambo, tretjič, da tožeča stranka ni navedla, v čem bi se lahko s ponovitvijo zaslišanj zagotovili novi in upoštevni elementi, in nazadnje, četrtič, da je lahko preostalih sedem sodnikov sodelovalo pri izvajanju vseh dokazov. V teh okoliščinah je Evropsko sodišče za človekove pravice menilo, da je to, da je imel nadomestni sodnik možnost prebrati zapisnike o obravnavah, na katerih so bile zadevne priče zaslišane, odtehtalo njegovo odsotnost na obravnavah. [52]

105. Na drugem mestu, Evropsko sodišče za človekove pravice dopušča izjeme od načela neposrednosti, kadar žrtev zaradi svoje ranljivosti ni bila navzoča na sojenju, pri čemer se sestava sodišča glede dokazov opre na zapisnike o njenih prejšnjih izjavah.

106. Navedeno sodišče torej pretehta nasprotujoče si interese obrambe, žrtve, prič in javnosti, da zagotovi učinkovito izvajanje sodne oblasti, [53] v okviru tega pa se ne osredotoči samo na nujno spoštovanje pravice do obrambe, temveč tudi na spoštovanje pravic žrtev in prič. [54]

107. Da se Evropsko sodišče za človekove pravice prepriča, ali je imel obdolženec „ustrezno in zadostno“ možnost za izpodbijanje obremenilnih pričanj in zaslišanje prič, [55] analizira tri merila. [56]

108. Prvič, preuči, ali obstaja resen in zadosten razlog za to, da priča ni bila zaslišana, kot je smrt priče, [57] njeno zdravstveno stanje, njena posebna ranljivost ali njen strah. [58]

109. Drugič, preuči, ali je zaslišanje priče edini ali odločilni dokaz, na katerem temelji obsodba obdolženca. Če se razlogi za nenavzočnost priče štejejo za resne, se lahko kljub temu izkažejo za nezadostne glede na težo in odločilnost, ki ju ima lahko zaslišanje priče za ugotovitev krivde obdolženca, ter glede na interes obdolženca. [59]

52 Glej sodbo ESČP z dne 10. februarja 2005, Graviano proti Italiji (CE:ECHR:2005:0210JUD001007502, točka 39).

53 Glej sodbo ESČP z dne 15. decembra 2011, Al-Khawaja in Tahery proti Združenemu kraljestvu (ECLI:CE:ECHR:2011:1215JUD002676605, točka 146).

54 Glej sodbi ESČP z dne 15. decembra 2011, Al-Khawaja in Tahery proti Združenemu kraljestvu (ECLI:CE:ECHR:2011:1215JUD002676605, točka 120 in naslednje), in z dne 15. decembra 2015, Schatschaschwili proti Nemčiji (CE:ECHR:2015:1215JUD000915410, točka 101 in navedena sodna praksa).

55 Sodba ESČP z dne 10. februarja 2005, Graviano proti Italiji (CE:ECHR:2005:0210JUD001007502, točka 37).

56 Glej sodbo ESČP z dne 15. decembra 2015, Schatschaschwili proti Nemčiji (CE:ECHR:2015:1215JUD000915410, točka 107 in navedena sodna praksa).

57 Glej sodbo ESČP z dne 8. junija 2006, Bonev proti Bolgariji (CE:ECHR:2006:0608JUD006001800, točka 44).

58 Glej sodbo ESČP z dne 15. decembra 2011, Al-Khawaja in Tahery proti Združenemu kraljestvu (ECLI:CE:ECHR:2011:1215JUD002676605, točki 121 in 122).

59 Glej v zvezi s tem sodbe ESČP z dne 5. julija 2011, Dan proti Moldaviji (CE:ECHR:2011:0705JUD000899907, točka 31); z dne 15. decembra 2011, Al-Khawaja in Tahery proti Združenemu kraljestvu (ECLI:CE:ECHR:2011:1215JUD002676605, točka 126 in naslednje), in z dne 29. junija 2017, Lorefice proti Italiji (CE:ECHR:2017:0629JUD006344613, točka 41).

110. Tako je Evropsko sodišče za človekove pravice v zadevi, v kateri je bila izrečena sodba z dne 18. julija 2013, Vronchenko proti Estoniji,[60] razsodilo, da ukrepi, čeprav je sestava sodišča ravnala v korist otroka, ko je zavrnila njegovo zaslišanje na javni obravnavi, in čeprav je predvajanje video posnetka njegovega zaslišanja na obravnavi sodnikom in obrambi omogočilo, da opazujejo vedenje in ocenijo verodostojnost žrtve, niso bili zadostni za zagotovitev spoštovanja pravice do obrambe glede na pomembnost tega pričanja.[61]

111. Nazadnje, tretjič, navedeno sodišče preuči, ali obstajajo zadostni nadomestni elementi in predvsem trdna procesna jamstva, ki lahko odtehtajo težave, povzročene obrambi s tem, da se kot dokaz dopustijo izjave nenavzoče priče.

112. Evropsko sodišče za človekove pravice v tem okviru preuči zlasti, ali so bili predloženi drugi dokazi, ki potrjujejo izjavo priče, kot so izvedenska mnenja v zvezi z verodostojnostjo žrtve. Preuči tudi, ali je imela obramba možnost zaslišati pričo v fazi preiskave in ali lahko predvajanje video posnetka zaslišanja priče na obravnavi sodišču, državnemu tožilstvu in obrambi omogoči, da opazujejo vedenje priče in oblikujejo lastno mnenje o njeni zanesljivosti. Poleg tega upošteva, kako so sodniki, ki odločajo o glavni stvari, preučili izjave nenavzoče priče, in zakaj so menili, da so te izjave zanesljive glede na druge razpoložljive dokaze.[62]

113. Ta preučitev sodne prakse Evropskega sodišča za človekove pravice pojasnjuje naslednje.

114. Ugotavljam, da navedeno sodišče izhaja iz načela, da se žrtev, ki sodeluje v kazenskem postopku, praviloma zasliši pred sestavo sodišča, ki odloča. To načelo zagovarja tudi zakonodajalec Unije v okviru Direktive 2012/29, saj z nobeno določbo te direktive, razen s tistimi v zvezi z žrtvami otroki, žrtev, niti najranljivejša, ni oproščena zaslišanja v kazenskem postopku niti ni omejeno število takih zaslišanj.

115. Kljub temu Evropsko sodišče za človekove pravice dovoljuje izjeme od tega načela, pri čemer se za vsak primer posebej oceni splošna raven poštenosti sojenja. Pri tem upošteva ranljivost žrtve, pa tudi njeno vlogo in pomen njenega pričanja v okviru kazenskega postopka. To so tudi okoliščine, ki jih morajo države članice upoštevati pri izvajanju Direktive 2012/29. Čeprav se EKČP morda zdi bolj zaščitniška do žrtve, ker dopušča, da je ta zakonito oproščena navzočnosti na javni obravnavi, naj spomnim, da Direktiva 2012/29 določa samo minimalna pravila. Ne nasprotuje torej temu, da države članice razširijo pravice, ki jih določa, da se posebej ranljivim žrtvam zagotovi višja stopnja zaščite, tako da se na primer kot dokazi dovolijo zapisniki o njihovih izjavah.

116. Ob upoštevanju sodne prakse Evropskega sodišča za človekove pravice bi bilo torej treba pred sprejetjem takega ukrepa pretehtati vse zadevne interese. V tem okviru bi morale države članice zlasti poskrbeti za preučitev, ali je lahko zaslišanje žrtve odločilno za sodbo, izrečeno obdolžencu, ali pa vzbuja pomisleke glede njene verodostojnosti, ter s trdnimi procesnimi jamstvi zagotoviti, da se z izvajanjem dokazov v okviru kazenskega postopka ne posega v poštenost sojenja v smislu člena 47, drugi odstavek, Listine niti v pravico do obrambe v smislu člena 48(2) Listine.

60 CE:ECHR:2013:0718JUD005963209. Sodba v zvezi z nenavzočnostjo mladoletne žrtve spolnega kaznivega dejanja na sojenju zaradi zaščite koristi otroka. Glej tudi sodbo ESČP z dne 19. decembra 2013, Rosin proti Estoniji (CE:ECHR:2013:1219JUD002654008, točki 57 in 60).

61 Točka 65 navedene sodbe. Evropsko sodišče za človekove pravice je v sodbi z dne 15. decembra 2011, Al-Khawaja in Tahery proti Združenemu kraljestvu (CE:ECHR:2011:1215JUD002676605, točka 125), že poudarilo, da „mora sodišče ob upoštevanju tega, v kakšni meri lahko nenavzočnost priče posega v pravico do obrambe, […] preden lahko pričo oprosti navzočnosti na obravnavi, ker jo je strah priti na sojenje, ugotoviti, da bi bile vse druge možnosti, kot so anonimnost ali drugi posebni ukrepi, neustrezne ali neizvedljive“ (točka 125).

62 Glej sodbo ESČP z dne 15. decembra 2015, Schatschaschwili proti Nemčiji (CE:ECHR:2015:1215JUD000915410, točka 125 in naslednje).

117. Ob upoštevanju vseh teh preudarkov Sodišču predlagam, naj odloči, da člen 18 Direktive 2012/29 ne nasprotuje nacionalni zakonodaji, ki v pravnem sistemu, kot je obravnavan v postopku v glavni stvari, v primeru spremembe sestave sodišča na prvi stopnji, pred katero je bila žrtev zaslišana kot priča, določa postopkovno ureditev, v skladu s katero lahko obdolženec nasprotuje branju zapisnikov o zaslišanju žrtve in tako zahteva ponovitev zaslišanja, zlasti kadar je žrtev ključna priča, katere pričanje lahko odloči o nedolžnosti ali krivdi obdolženca.

118. Poleg tega menim, da morajo pristojni nacionalni organi, kadar obdolženec na podlagi navedene nacionalne zakonodaje zahteva novo zaslišanje žrtve, v skladu s členom 22 Direktive 2012/29 opraviti individualno oceno, da bi ugotovili posebne potrebe te žrtve in po potrebi obseg, v katerem bi lahko ta bila upravičena do posebnih zaščitnih ukrepov iz členov 23 in 24 navedene direktive. V teh okoliščinah menim, da morajo nacionalna sodišča zagotoviti, da navedeni ukrepi ne posegajo v poštenost sojenja v smislu člena 47, drugi odstavek, Listine niti v pravico do obrambe v smislu člena 48(2) Listine.

119. Nazadnje, prav tako pozivam Sodišče, naj pojasni, da Direktiva 2012/29 ne nasprotuje temu, da država članica sprejme strožje zaščitne ukrepe v zvezi z zaslišanjem žrtev med kazenskim postopkom, vendar le če se s temi ukrepi ne kršijo navedene temeljne pravice.

B. Obseg pravice, da se o odškodovanju žrtve odloči v razumnem roku

120. V skladu s členom 16 Direktive 2012/29 morajo države članice poskrbeti, da je žrtev kaznivega dejanja v okviru kazenskega postopka ali drugega sodnega postopka upravičena v razumnem roku pridobiti odločitev o odškodnini.

121. Tribunale di Bari (sodišče v Bariju, Italija) ob upoštevanju te določbe v predložitveni odločbi trdi, da bi lahko obdolženec zadevno nacionalno zakonodajo izrabil za zavlačevanje, s čimer bi izničil pravočasno povrnitev škode, ki se zahteva v členu 16 Direktive 2012/29. Predložitveno sodišče omenja celo manever, ki bi lahko postal sistematičen in bi lahko zaradi podaljšanja rokov vodil do zastaranja postopka.

122. Ta argument ni prepričljiv.

123. Na podlagi člena 47, drugi odstavek, Listine ima vsakdo pravico, da se o njegovi zadevi odloči v razumnem roku. Kot sem že navedel, sta v skladu s členom 52(3) Listine pomen in obseg te pravice enaka kot tista, ki sta določena v členu 6(1) EKČP.

124. Iz sodne prakse Evropskega sodišča za človekove pravice izhaja, da spoštovanje člena 6(1) EKČP načeloma pomeni, da se vse faze sodnega postopka, civilnega ali kazenskega, končajo v razumnem roku, kar vključuje faze po odločitvi o glavni stvari,[63] kot je postopek v zvezi s sodnimi stroški ali učinkovito izterjavo terjatve.

125. Čeprav lahko nacionalna sodišča upoštevajo zahteve po učinkovitosti in smotrnosti, ko na primer presodijo, da lahko sistematična organizacija razprav ovira zahtevano posebno skrbnost in preprečuje spoštovanje razumnega roka,[64] pa navedeno sodišče opozarja, da je hitrost postopka samo ena od sestavin splošnejšega načela učinkovitega izvajanja sodne oblasti[65] in da „je namen člena 6(1) [EKČP] predvsem varstvo interesov obrambe in učinkovitega izvajanja sodne oblasti“.[66]

63 Sodbi ESČP z dne 23. septembra 1997, Robins proti Združenemu kraljestvu (CE:ECHR:1997:0923JUD002241093, točka 28), in z dne 21. aprila 1998, Estima Jorge proti Portugalski (CE:ECHR:1998:0421JUD002455094, točka 45).

64 Sodba ESČP z dne 23. novembra 2006, Jussila proti Finski (CE:ECHR:2006:1123JUD007305301, točka 42).

65 Sodba ESČP z dne 12. oktobra 1992, Boddaert proti Belgiji (ECLI:CE:ECHR:1992:1012JUD001291987, točka 39).

66 Sodba ESČP z dne 21. novembra 1995, Acquaviva proti Franciji (ECLI:CE:ECHR:1995:1121JUD001924891, točka 66).

126. V okviru zadeve v glavni stvari torej zahteva po odločitvi o odškodovanju žrtve v razumnem roku ne more posegati v načeli ustnosti ter neposrednega in sprotnega poznavanja zadeve, ki je za sodnika nujno, da lahko oblikuje lastno mnenje.

127. Pristop zakonodajalca Unije je popolnoma v skladu z načeli, ki jih uporablja Evropsko sodišče za človekove pravice. Kot je bilo že navedeno, iz uvodnih izjav 12 in 66 Direktive 2012/29 izhaja, da se pravice, ki jih določa, med njimi pravica do pridobitve odločitve o odškodnini v razumnem roku, uporabljajo brez poseganja v spoštovanje procesnih pravic storilca kaznivega dejanja, zlasti njegove pravice do obrambe in pravice do poštenega sojenja.[67]

128. Zato pravica, priznana žrtvi na podlagi člena 16 Direktive 2012/29, ne more posegati v učinkovito uveljavljanje procesnih pravic, priznanih obdolžencu, zlasti v položaju, kot je obravnavan v glavni stvari, ko je bila sestava sodišča, pred katero je bila žrtev zaslišana, spremenjena zaradi zamenjave enega od sodnikov oziroma, povedano drugače, ker je med sodnim postopkom nastala okoliščina, na katero nima vpliva. V takem položaju od obdolženca ni mogoče zahtevati, da se odpove učinkovitemu uveljavljanju svojih procesnih pravic, ker naj bi bilo treba pospešiti potek sojenja, da bi se v razumnem roku odločilo o odškodovanju žrtve.

129. V obravnavani zadevi predložitveno sodišče omenja, da bi lahko zavrnitev uporabe zapisnika o zaslišanju, ki ji nasprotuje obdolženec, pomenila namerno oviranje učinkovitega izvajanja kazenskega postopka. To tveganje seveda ni izključeno. Vendar je treba poudariti, da sta pretekli skoraj dve leti med prvo obravnavo, na kateri je bil žrtev zaslišana prvič 14. aprila 2015, in drugo obravnavo 21. februarja 2017, na kateri je obramba zahtevala ponovitev njenega zaslišanja zaradi spremembe sestave predložitvenega sodišča. Torej tudi ni izključeno, da je lahko zaradi časa, ki je pretekel med obravnavama, zbledel spomin sodnikov, pred katerima je potekalo prvo zaslišanje. Ob upoštevanju teh okoliščin in tega, da je bil eden od treh sodnikov v sestavi predložitvenega sodišča zamenjan, menim, da mora predložitveno sodišče predvsem zagotoviti spoštovanje načela neposrednosti, tako v časovnem kot v krajevnem smislu, ter spoštovanje temeljnih pravic obdolženca, tako da mu dovoli, da v skladu z načelom kontradiktornosti in ob navzočnosti vseh članov sestave sodišča, ki odločajo, izpodbija izjave, na katerih bi lahko temeljila njegova obsodba.

130. Ob upoštevanju teh elementov zato Sodišču predlagam, naj odloči, da člen 16 Direktive 2012/29 ne nasprotuje nacionalni zakonodaji, ki v pravnem sistemu, kot je obravnavan v postopku v glavni stvari, v primeru spremembe sestave sodišča na prvi stopnji, pred katero je bila žrtev zaslišana kot priča, določa postopkovno ureditev, v skladu s katero lahko obdolženec nasprotuje branju zapisnikov o zaslišanju žrtve in tako zahteva ponovitev zaslišanja, zlasti kadar je žrtev ključna priča, katere pričanje lahko odloči o nedolžnosti ali krivdi obdolženca.

VI. Predlog

131. Ob upoštevanju vseh zgornjih preudarkov Sodišču predlagam, naj na vprašanje za predhodno odločanje, ki ga je postavilo Tribunale di Bari (sodišče v Bariju, Italija), odgovori:

1. Člena 16 in 18 Direktive 2012/29/EU Evropskega parlamenta in Sveta z dne 25. oktobra 2012 o določitvi minimalnih standardov na področju pravic, podpore in zaščite žrtev kaznivih dejanj ter o nadomestitvi Okvirnega sklepa Sveta 2001/220/PNZ je treba razlagati tako, da ne nasprotujeta nacionalni zakonodaji, ki v pravnem sistemu, kot je obravnavan v postopku v glavni stvari, v primeru spremembe sestave sodišča na prvi stopnji, pred katero je bila žrtev zaslišana kot priča, določa postopkovno ureditev, v skladu s katero lahko obdolženec nasprotuje branju zapisnikov o zaslišanju žrtve in tako zahteva ponovitev zaslišanja, zlasti kadar je žrtev ključna priča, katere pričanje lahko odloči o nedolžnosti ali krivdi obdolženca.

67 Glej točko 72 teh sklepnih predlogov.

Kadar obdolženec na podlagi te nacionalne zakonodaje zahteva novo zaslišanje žrtve, morajo pristojni nacionalni organi v skladu s členom 22 Direktive 2012/29 opraviti individualno oceno, da bi ugotovili posebne potrebe te žrtve in po potrebi obseg, v katerem bi lahko ta bila upravičena do posebnih zaščitnih ukrepov iz členov 23 in 24 te direktive. V teh okoliščinah morajo nacionalna sodišča zagotoviti, da navedeni ukrepi ne posegajo v poštenost sojenja v smislu člena 47, drugi odstavek, Listine Evropske unije o temeljnih pravicah niti v pravico do obrambe v smislu člena 48(2) te listine.

2. Direktiva 2012/29 ne nasprotuje temu, da država članica sprejme strožje zaščitne ukrepe v zvezi z zaslišanjem žrtev med kazenskim postopkom, vendar le če se s temi ukrepi ne kršijo navedene temeljne pravice.